

Sz. Fodor Adrienne – Molnár-Tamus Viktória

Zeneoktatás szokatlan környezetben

A gyermek, a tanár és az online tér

Absztrakt

A művészeti nevelés, különösen a zenei nevelés eredményességének feltétele, hogy létrejöjjön a pedagógiai folyamatokban a személyes interakció a tanár és a tanítványa között. A hangszeres és énekes órák megtartása az oktatás minden szintjén komoly nehézségekbe ütközött 2020 tavaszán a COVID19-pandémia által okozott megváltozott élethelyzetben. A zenetanár jelenléte, a zeneművek bemutatása, a tanítványok hibáinak azonnali javítása az egyéni hangszertanulásban és a csoportos zeneoktatásban is elengedhetetlenül fontos.¹ Tanulmányunkban arra keressük a választ, hogy a zenetanárok (N=352) milyen IKT-tudással, technikai lehetőségekkel rendelkeztek ebben az időszakban, milyen internetes felületeket használtak a tanítás során és készítettek-e saját tananyagot. Az adatokat tartalomelemzéssel és SPSS statisztikai program segítségével elemeztük. Eredményeink azt mutatják, hogy a legidősebb korosztály (61-70 év) rendelkezett a legkevesebb IKT-tudással a karantén kezdetén, de meglepő módon éppen ők fejlődtek a legtöbbet a tavaszi félév során. A tanulási környezet és a megszokott módszerek megváltozása új kihívások elé állította a megkérdezett zenetanárok többségét, akik kreatívan alkalmazkodtak, 143 fő (40%) még új tananyagokat is készített tanítványainak.

Kulcsszavak: online zeneoktatás, művészeti oktatás, zenetanár

Bevezetés

A zenepedagógiai kérdések neveléstudományi szempontú vizsgálata mindig is jelen volt a tudományos kutatásokban. 2020 előtt inkább a hagyományos zeneoktatás infrastruktúráját, szereplőit és ezek lehetőségeit vizsgálták, illetve néhány évvel ezelőtt megjelent az IKT-eszközök bevonására irányuló törekvés az ének-zene tantárgy és a tanórán kívüli zenetanulás lehetőségei között. Az elmúlt egy évben elsősorban az online zeneoktatás szerepét, jelentőségét és produktivitását hasonlították a jelenléti zenei fejlesztés sajátosságaihoz, előnyeikhez és

¹ KODÁLY Zoltán: *Visszatekintés I. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok.* (Sajtó alá rendezte és bibliográfiai jegyzetekkel ellátta Bónis Ferenc). Bp., Zeneműkiadó Vállalat, 1982.; *Zenepedagógia tankönyv.* Szerk. VAS Bence, Pécs, Pécsi Tudományegyetem Művészeti Kar, 2015.

hátrányaihoz egy világjárvány kellős közepén.² Tanulmányunkban arra keressük a választ, hogy a hatékony hangszertanulás és csoportos zenetanulás hogyan, milyen keretek között tudott igazán megvalósulni egy ilyen világméretű, váratlan társadalmi katasztrófa idején.

Zeneoktatás a hagyományos és az online térben

2020. március 13-án Magyarország Kormánya bejelentette, hogy a COVID19 járvány megfékezése érdekében digitális távoktatási formát rendel el 2020. március 16-tól (1102/2020. III.14. Kormány határozat)³. Az intézkedés kiterjedt mind a közoktatásra – benne a művészeti, zenei nevelésre -, mind tanfolyamok, magánintézmények képzéseire is. Az Oktatási Hivatal és a Nemzeti Pedagóguskar az online oktatás támogatására módszertani ajánlásokat fogalmazott meg a művészeti iskolák számára⁴, melynek segítségével elindult a digitális távoktatás. Az elmúlt egy évben végzett számos hazai és nemzetközi online zeneoktatásra vonatkozó kutatás eredményei alapján megállapíthatjuk, hogy az oktatás fenntartása érdekében nagyon szoros (pedagógus) társadalmi összefogás alakult ki nemcsak külföldön, hanem hazánkban is. Ennek köszönhető, hogy a digitális távoktatásra való átállás néhány nap alatt megvalósult.⁵

A zenetanulás folyamán, a tantermi hangszeres órák során megvalósuló élő, személyes kapcsolat jelentősége megerősítést nyert. Ez az interaktív oktatási forma nemcsak a tanulóknak jelent speciális élményt, hanem a zenepedagógusoknak is, hiszen az egyénre szabott hangszertanulás nagyfokú egymásra figyelmet tesz lehetővé.⁶ A zenetanár a munkája során nem csak növendékeivel, hanem szüleikkel is aktív kapcsolatot ápol, személyesebbet, mint a köznevelés ének-zene és más jellegű tanóráin, hiszen gyakoribb és jóval közvetlenebb a

² DAUBNEY, Alison – FAUTLEY, Martin: *Editorial Article – Music education in a time of pandemic = British Journal of Music Education*, 37(2), 107-114.

³ <https://magyarkozlony.hu/dokumentumok/9421b74af54379d07ba8934a5fe3180c7f62d0be/megtekintes>

⁴ sz. n. *Módszertani ajánlás az oktatás megszervezésére a koronavírus-járványban bevezetett, tantermen kívüli, digitális munkarendre az alapfokú művészeti iskolákban*. 2020.

⁵ CALDERÓN-GARRIDO, Diego - GUSTEMS-CARNICER, Josep: *Adaptations of music education in primary and secondary school due to COVID-19: the experience in Spain*, 2021.; SCHIAVIO, Andrea - BIASUTTI, Michele - ANTONINI PHILIPPE, Roberta: *Creative pedagogies in the time of pandemic: a case study with conservatory students*. 2021.; CSAPÓ Benő: *Ahol eleve hatékonyabb az iskola, ott jobban működik a távoktatás is (interjú)*. *hvg.hu*, 2020. június 16.; IHÁSZ Nóra: *Zenetanulás online - Segítenek, de a tanárt nem helyettesíthetik az alkalmazások*. 2019.; THORGERSEN, Ketil A. - MARS, Anette: *A pandemic as the mother of invention? Collegial online collaboration to cope with the COVID-19 pandemic*. 2021.

⁶ VÁRADI Judit: *Közönségnevelés, élmény-koncert-élmény beépítése a köznevelésbe = Parlando*, 2016, 58. évf. 4. sz. o. n.; SZÜCS Timea: *A tanári pálya komplex kérdései a zenetanítás tükrében*. 2019.

találkozás velük. Ez a zeneiskolai oktatás és kísérőrendezvényeik – koncertek, művészeti seregszemlék, fesztiválok és versenyek - sajátos jellegéből fakad.

Mindezek megőrzéséhez, a zenei befogadás lehetőségeinek gazdagításához napjainkban az oktatási módszerek átgondolására, változtatására is szükség van. Kutatási eredmények azt bizonyítják, hogy a különféle módszerek, feladatok, eszközök alkalmazása erős motivációs forrás a zenei nevelésben is. A zenei tevékenységekbe való aktív bevonódás, az intrinzik motiváció támogatása, az örömteli zenélés egyéni és közösségi megtapasztalása sokkal élményszerűbb és eredményesebb lehet a sokszínű munkaformákkal vezetett zenei órákon.⁷ Az utóbbi években ismertté váltak a zeneoktatásban is eredményesen alkalmazható digitális játékok, feladatok, mégsem jellemző ezek gyakori, tanórai használata. A mai tanulók családi és iskolai környezetében általános a számítógépek, okos telefonok mindennapos kezelése, ők már a „Z-generáció” tagjai, akik könnyen megértik, utánózzák, később elsajátítják, interiorizálják ezek működését. Számos informatikai program létezik ma már, ami segíti a zenei ismeretátadást, képességfejlesztést.⁸

Hazánkban jelenleg többségben vannak a pedagógusok között az idősebb korosztály képviselői⁹, és közülük csak az tudta felvenni a tempót az online oktatással, aki eleve rendelkezett digitális kompetenciákkal, melyek a Nemzeti alaptantervben 2012 óta kiemelt kulcskompetenciaként vannak jelen. A digitális oktatás másik fontos résztvevője és eredményességének feltétele a tanuló, aki eszközök tekintetében rendelkezik a szükséges feltételekkel, és készségszinten már elsajátította az önszabályozó tanulás képességét vagy nyitott és képes annak elsajátítására. A digitális távoktatás szereplői (pedagógus-diák-szülő) csak jelentős többletidő ráfordításával tudnak a kitűzött céloknak megfelelő ütemben haladni. A leggyakrabban használt eszközök a kötelezően előírt és a kereskedelemben legnagyobb mértékben jelen lévő termékek lettek.

Komoly probléma az online oktatásból „kimaradt” tanulók bevonása és felzárkóztatása, aminek megoldása még várat magára.¹⁰ Mind nemzetközi, mind hazai szintén

⁷ JAKOBICZ Dorottya – WAMZER Gabriella – JÓZSA Krisztián: *Motiválás az ének-zene órákon = Gyermeknevelés – online tudományos folyóirat. Zenei nevelés gyermekkorban*, 2018, 6. évf., 2. sz., 18-31.; SZABÓ Norbert (2018): *A cél szentesíti az (IKT-)eszközt a zeneoktatásban? = Gyermeknevelés – online tudományos folyóirat. Zenei nevelés gyermekkorban*, 2018, 6. évf., 2. sz. 132-138.; DEÁKY Péter: *Kreativitás a zenei nevelésben és lehetőségei az általános iskolában*. é. n.

⁸ SZABÓ Norbert (2018): *A cél szentesíti az (IKT-)eszközt a zeneoktatásban? = Gyermeknevelés – online tudományos folyóirat. Zenei nevelés gyermekkorban*, 2018, 6. évf., 2. sz. 132-138.

⁹ pl. OECD TALIS Country Note – Result from TALIS 2018; SZ.FODOR Adrienne - KERÉKES Rita: *Művészeti tevékenység és önképzés – A művészetközvetítő pedagógus szakmai megújulásának lehetőségei = Szerk. VÁRADI Judit: Művészeti körkép. Kutatás a művészeti nevelés helyzetéről és lehetőségeiről, a tanórai és tanórán kívüli művészeti tevékenységről és rendezvényekről*.

¹⁰ PROHÁCZIK Ágnes: *A tantermi és az on-line oktatás (tanítás és tanulás) összehasonlító elemzése*. 2020.

bebizonyosodott, hogy a hagyományos tantermi tanulás hatékonyabb, mint az online térben történő ismeretszerzés, vagyis egyelőre nem került kihasználásra a benne rejlő lehetőség.¹¹

Az utóbbi évtizedekben a zeneoktatás nem változott jelentősen az oktatás informatikai megújítása ellenére sem. Ugyan a digitális technológia kísérleti jelleggel megtalálható a külföldi közoktatás zenei tantárgyaiban, de a klasszikus hangszeres oktatás ragaszkodott a hagyományokhoz. A pandémia kényszerhelyzetet okozott, amihez a zenetanárok és a zenét tanuló tanítványaik egyaránt gyorsan és ügyesen alkalmazkodtak előzetes tapasztalatok nélkül is. A művészetoktatás tradicionális modellje kiegészült a digitális kultúrával, amely a metodológia alapos átgondolását kívánta, de végül is sikert hozott, ami a magyar zeneoktatás mélyen gyökerező magas minőségével és a kiváló zenepedagógusok művészetpedagógiai alázatával magyarázható. Az eddig bevált módszerek digitális környezetben új perspektívát nyitottak.¹²

A kutatás bemutatása

A zeneoktatás színterének megváltozása új kihívások elé állította a zenepedagógus társadalmat hazánkban is. A Debreceni Egyetem Neveléstudományi Doktori Program és a Zeneművészeti Kar Művészetpedagógiai Kutatócsoportjának tagjai a Magyar Művészeti Akadémia Művészetelmélet és Módszertani Kutatóintézetének támogatásával az online művészeti oktatás hatásait és tapasztalatait, valamint a kultúrafogyasztás új megjelenési formáit és annak alkalmazási lehetőségeit vizsgálták 2020 novemberében. Online kérdőívünket (melynek összeállítását két fókuszcsoportos interjú előzte meg) a zenei művészeti nevelésben részt vevő tanárok, oktatók töltötték ki (N=352). Tanulmányunkban az „Online tér megjelenése a művészeti oktatásban” című kutatás adatait használtuk fel, empirikus elemzésünk alapját az Online Music Education (OME) adatbázis képezte. Kutatási kérdéseink megválaszolásához az alap-, közép- és felsőfokon oktató zenetanárok (ének-zene tanárok, szolfézs és zeneelmélet, hangszeres és magánének tanárok), korrepetitorok, kórus- és zenekarvezetők válaszait SPSS statisztikai elemzésekkel és tartalomelemzéssel dolgoztuk fel.

¹¹ CAMLIN, David A. - LISBOA, Tanis: *The digital 'turn' in music education*, 2021.; PARKITA, Ewa: *Digital tools of music education. Central European Journal of Educational Research*, 2021, 3(1), 60–66.; VÁRADI, Judit: *New Possibilities in Cultural Consumption. The Effect of the Global Pandemic on Listening to Music. Central European Journal of Educational Research*, 2021a, 3(1), 1–15.; VERVERIS, Antonis - APOSTOLIS, Aristeidis: *Online Music Education in the Era of COVID-19: Teaching Instruments in Public Music Secondary Schools of Greece During the 2020 Lockdown*, 2021.

¹² VÁRADI Judit: *Zeneoktatás távhangolásban = Most mi lesz? Művészetelméleti pillanatfelvételek 2020 végén*. Bp., Magyar Művészeti Akadémia Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézet, 2021b.

Számos kutatóhoz kapcsolódva nekünk is meggyőződésünk, hogy a hatékony tanítás meghatározó tényezője a tanár szakmai felkészültsége, személyes motiváltsága és a megújulásra való törekvése. Ez utóbbi különösen beigazolódott 2020 tavaszán, amikor hirtelen kellett a tanítást (minden hozzákapcsolódó feladatával együtt) az online térben megvalósítani. Eszünkbe jutottak Varró Margit szavai: „A zene azért van, hogy örömmel leljük benne. Előadóművész, zenetanár arra hivatott, hogy ezt az örömet továbbadja. A pedagógus, aki elfelejti, hogy ez a cél, vagy ami még rosszabb, elfeledteti növendékeivel, az megcsúfolja hivatását.”¹³ De vajon, hogyan lehet örömet találni és azt továbbadni a zenetanítás során, amikor csak a laptopon keresztül halljuk tanítványunk zongorajátékát, amikor a monitoron megjelenő kotta mellett csak a kamerakép helyén álló üres téglalapokat látjuk tanítványaink helyett ének-zeneórán? És a legfontosabb kérdés: van-e hozzá számítástechnikai tudásunk, hogy a különböző eszközöket és platformokat megfelelően és örömmel kezeljük? Empirikus kutatásunkban ezekre a kérdésekre kerestük a válaszokat, miközben megvizsgáltuk az online térben történő zeneoktatás változásait, az IKT eszközök használatát, a zenetanárok IKT tudását.

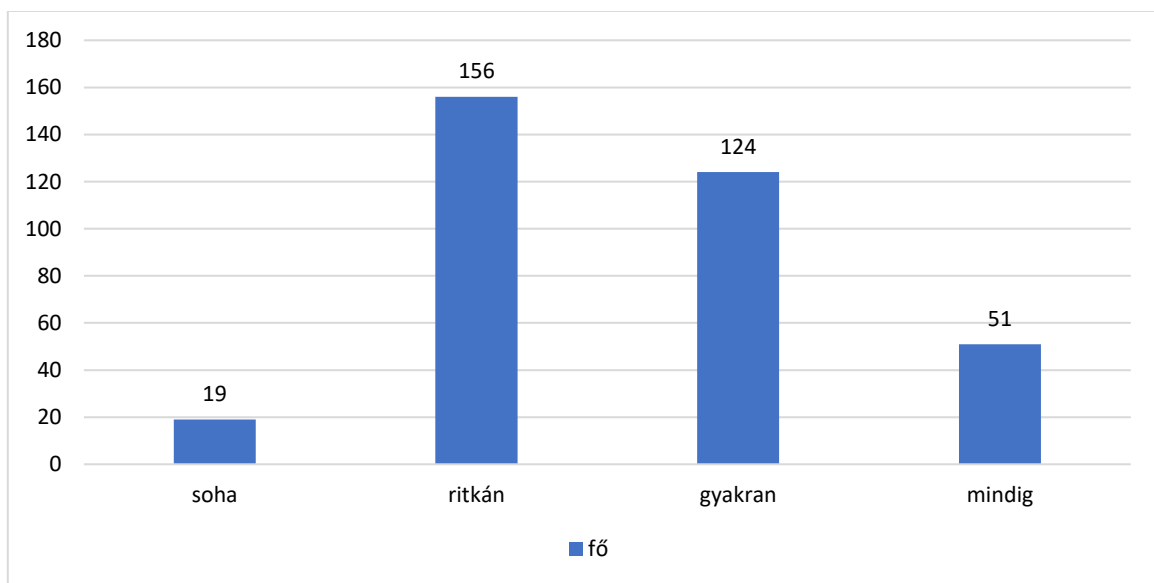
Eredmények

Mint a legtöbb hivatásban, a zenetanári pályán is fontos a folyamatos önképzés. Ez részben szorosan kapcsolódik a szakterülethez, részben pedig más jellegű kompetenciák fejlesztését jelenti. Empirikus kutatásunkban kérdőívünknek azt a szeletét dolgoztuk fel, amelynek fókuszra irányult. 2020 márciusában sorra alakultak a közösségi média felületein az egymást segítő online zenetanári csoportok, ahol ötleteket, tananyagokat, kottákat, videófelvételeket osztottak meg egymással a csoporttagok, amelyek jelentősen megkönnyítették a (nem csak zene)pedagógusok munkáját.

Először arra voltunk kíváncsiak, hogy a kérdőívünket kitöltő zenetanárok az alapdiplomájuk megszerzésén túl részt vettek-e valamilyen képzésben, amely a digitális kompetenciájuk fejlődéséhez járult hozzá. A válaszadók 54%-a (189 fő) vett részt ilyen képzésen, ezért feltételezésünk szerint ők stabilabb IKT tudással indultak a rendkívüli digitális távoktatás kezdetén.

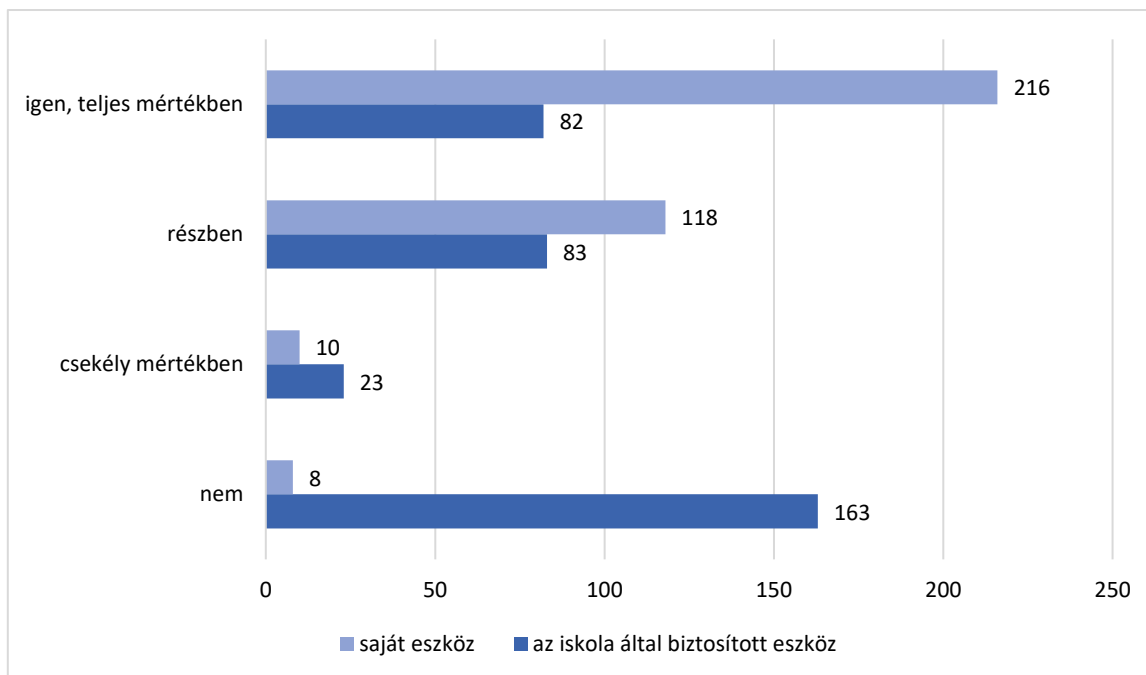
¹³ VARRÓ Margit: *Zongoratanítás és zenei nevelés*. Bp., Editio Musica, 1989. 12.o. A német nyelvű kiadás előszava – idézi: Körmeny Zsolt: *Koncertpedagógia és közoktatás*. Neveléstudomány, 2013, 4. sz., 84-94.

Első kérdéscsoportunk az online oktatás során használt technikai eszközök feltérképezésére irányult. Nagyon nehéz volt hirtelen alkalmazkodni a megváltozott, rendkívül szokatlan helyzethez, melyben a zenepedagógus közösség is kereste a kapcsolódási lehetőségeket a megszokott, tantermi oktatás során alkalmazott módszerek és az új, sokak számára ismeretlen szituációk között. Megkérdeztük, hogy korábban használtak-e digitális eszközöket a tanítás során és ha igen, milyen gyakorisággal. Válaszadóink (N=350) közül 19 fő soha, 51 fő mindig bevonta tanításába a digitális eszközöket, de sokkal jellemzőbb a két szélső meghatározás közötti alkalmazási gyakoriság (1. ábra).

1. ábra Digitális eszközök használata a tanítás során az online oktatás előtt
Forrás: OME adatbázis

A 2. ábrán azt látjuk, hogy milyen arányban használtak saját (N=352), illetve az iskola által biztosított IKT eszközöket a zenetanárok (N=351). Eredményeink azt tükrözik, hogy a saját eszközök használata volt a leginkább jellemző az online zenetanítás során. A kérdés nem részletezte, hogy már meglévő vagy hirtelen vásárolt készülékek voltak ezek, de feltételezzük, hogy az azonnali lezárások miatt sokaknak nem volt megfelelő az eszközellátottsága.

2. ábra A digitális oktatás során használt saját és az iskola által biztosított eszközök (fő)
 Forrás: OME adatbázis

Fontos volt azt is megkérdezni, hogy milyen infokommunikációs eszközöket tudtak használni a zenetanárok, hiszen azok megléte vagy hiánya erősen befolyásolta az online órák minőségét és hatékonyságát. A kérdéshez kapcsolódó válaszlehetőségek közül többet is megjelölhettek a válaszadók. Az 1. táblázat adatai azt mutatják, hogy a pedagógusok többsége egyszerre több eszközt is használt, az okostelefon gyakori használata mellett a könnyen mozgatható, de a tabletnél nagyobb képernyőjű és több feladatra alkalmasabb laptop/notebook volt a legtöbbször használt technikai eszköz az online oktatás során.

Eszközök	Fő	%
laptop/notebook	300	85,2
okostelefon	291	82,6
asztali számítógép	93	26,4
tablet	64	18,1
e-book	2	0,5
nincs saját eszközöm	0	0

1. táblázat: A zenepedagógusok által használt eszközök az online oktatás során
 Forrás: OME adatbázis

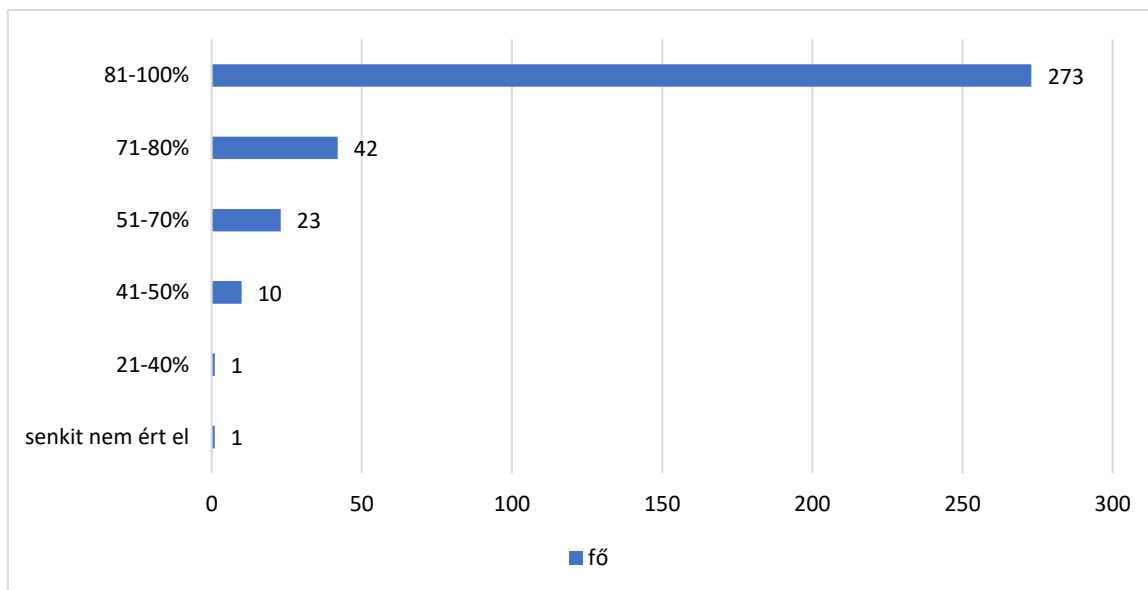
Kíváncsiak voltunk arra is, hogy az általunk felajánlott lehetőségeken túl milyen egyéb eszközöket alkalmaztak még a megkérdezettek. A nyitott kérdésre kapott sokféle választ csoportokba rendezve mutatjuk be:

- hagyományos elektronikai eszközök (pl. kazettás magnó!, CD lejátszó, hangfal, diktafon);
- irodatechnikai eszközök (nyomtató, szkennel);
- hangszerek, kották;
- további eszközök a zenei hangzás pontosabb érzékelésére/érezeltetésére, a zenei tananyagok rögzítésére és továbbítására (pl. digitális hangfelvevő, Zoom H4n hangrögzítő, digitális fényképezőgép, digitális tábla, projektor, asztali számítógéphez/laptophoz külső hangszóró, külső hangkártya, mikrofon, fejhallgató, headset, webkamera, dokumentumkamera).

Néhány esetben külső segítségre is szükség volt, ahogy azt a „Milyen egyéb eszközöket alkalmazott?” kérdésre adott egyik válaszban olvastuk: „A családtagjaimat! Hiszen oktatóvideó készítéshez kellett valaki, aki megfelelő szögben tartja a mobiltelefont!”

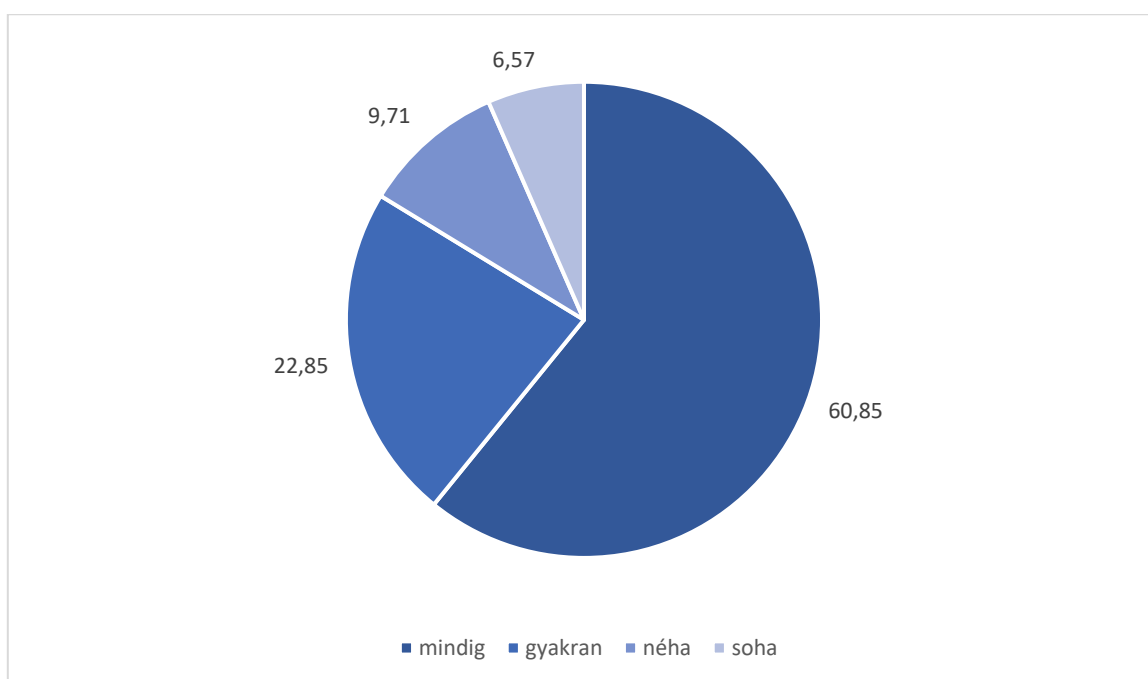
A megváltozott oktatási körülmények, a technikai hiányosságok, az összezárt családok új helyzeteket eredményeztek. A tantermi hangszeres óra nyugodt környezete helyett egyesek számára a család a foglalkozás idejében inkább zavaró volt, mint támogató. Mások viszont éppen örültek ennek a furcsa, egymást jobban megismerhető lehetőségnek, lelkesen mutatták meg tanáraiknak a lakókörnyezetüket, a játékaikat, háziállataikat, és az otthonlét semmittevős óráiban többször elővették hangszereiket, örömmel gyakoroltak és lelkesen várták a következő órákat.

Ezt támasztják alá a 3. ábrán látható adatok is (N=350). Mindössze egy pedagógus jelezte, hogy senkit sem ért el tanítványai közül a rendkívüli digitális oktatás időszakában (5000 fő alatti községben, csoportos zeneiskolai óra keretében), egy kolléga néhány, tíz zenetanár pedig tanítványainak csak kevesebb, mint a felével tudott kapcsolatba lépni. A megkérdezett tanárok 20%-a (65 fő) írta azt, hogy tanítványainak 51-80 százalékával sikerült felvenni a kapcsolatot az online órák alkalmával. A legnagyobb csoportba azok a zenepedagógusok tartoznak, akik (majdnem) az összes tanítványukkal tudták folytatni a megkezdett közös munkát.

3. ábra: A rendkívüli digitális oktatás időszakában tanulói hány százalékát tudta elérni az online órák alkalmával? Forrás: OME adatbázis

Szorosan kapcsolódik az előbbiekhöz a következő kérdés: milyen gyakran tartott élőben online órát? A válaszolók 6,57%-a (23 fő) soha, mivel a technikai eszközök és a megfelelő internetkapcsolat hiánya nem tette lehetővé a zeneórák ilyen formájú megvalósítását. Ilyen esetekben az iskola által használt internetes felületen küldtek tanítványaiknak különböző tanítási tartalmakat a pedagógusok (például énekeket, zenehallgatási anyagokat, játékos zenei feladatokat). Ezért 32, 56% (114 fő) gyakran vagy csak néha, a többség (60,85%, 213 fő) azonban a helyzethez alkalmazkodva továbbra is rendszeresen megtartotta az óráit (4. ábra).

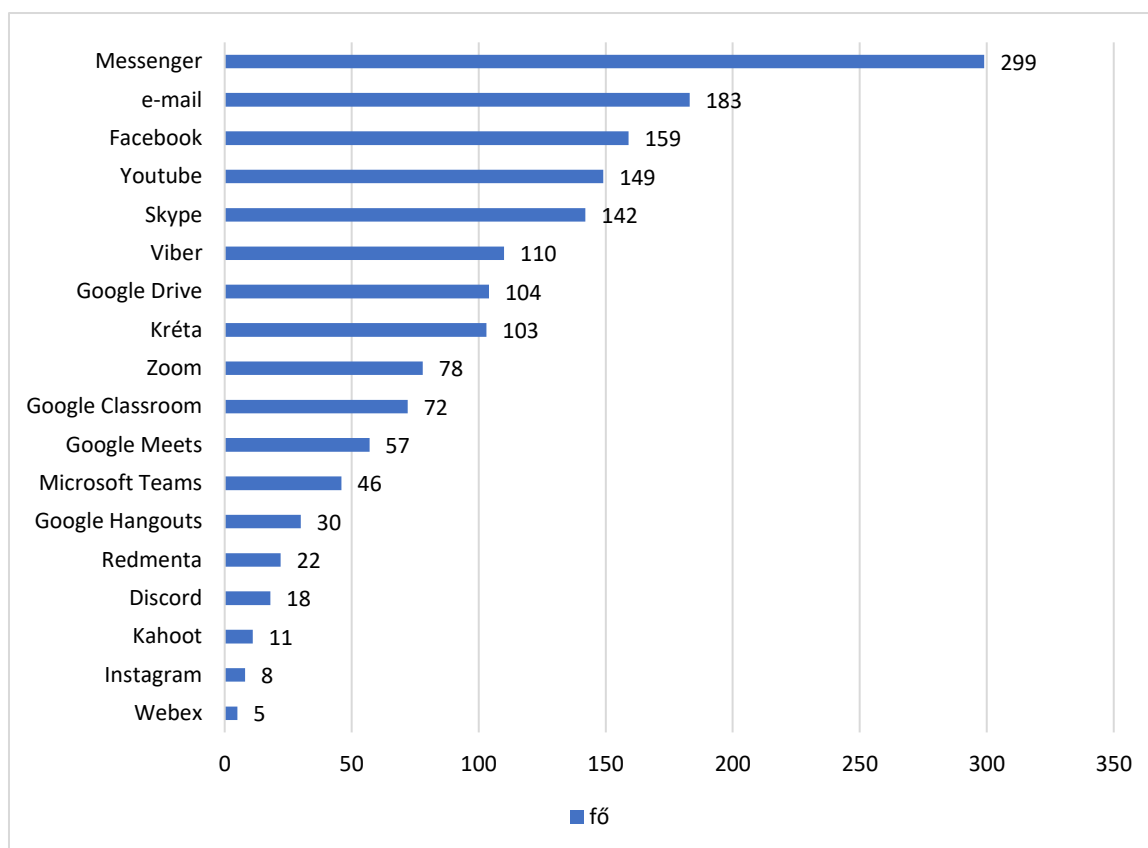

4. ábra: Milyen gyakran tartott tanulóinak élőben online órát? (százalék)
Forrás: OME adatbázis

A megfelelő oktatási folyamat végzéséhez szükséges egy helyszínt is kijelölni, ezért megkérdeztük kérdőívünk kitöltőitől, hogy az iskolájuk biztosított-e virtuális helyszínt, internetes felületet az online tanításhoz. A válaszadók (N=349) kisebbik része (44%-a, 155 fő) számára létrejött iskolájában egy olyan online tanulási tér, amelyen keresztül megtarthatta az óráit. Azonban előfordult, hogy zenei órák tartására mégsem volt alkalmas az egységes platformhasználat, ilyenkor csak az adminisztrációs feladatokat, írásbeli anyagokat kezelték ezen a helyen a zenetanárok. A személyes kapcsolattartást egy másik, szabadon választott videokommunikációs platformon alakították ki, ahol lehetőség volt csoportos és egyéni órák megtartására is. Nem szabad azonban elfelejtenünk, hogy a közösségi csatornáknak nem az oktatás támogatása az elsődleges céljuk, éppen ezért azt is fontos figyelembe venni a kiválasztás során, hogy a különböző életkorú tanulók az online térben is biztonságos környezetben dolgozhassanak.¹⁴

A 5. ábrán látható, hogy milyen sokféle online környezetben tartották a kapcsolatot tanítványaikkal a megkérdezett zenetanárok. Kérdőívünk néhány elemét nem (MaxWhere, Neo LMS) vagy csak kevesen (EduBase 1 fő, Moodle 4 fő) használták, 31 válaszadó egyéb (nem részletezett) felületet jelölt meg. A néhány pedagógus által előnyben részesített alkalmazásoktól elindulva a szinte mindenki által használt felületekig látjuk, hogyan éltek a szabad választás gazdag lehetőségével, és egyrészt az általuk már sokszor alkalmazott, másrészt az újonnan megtanult, de számukra szimpatikus, jól kezelhető, az óra megtartásához leginkább alkalmazkodó programok használatával tartották óráikat.

¹⁴ FARKAS Andrea és szerzőtársai: *Digitális pedagógiai módszertani ajánlások gyűjteménye*. Oktatási Hivatal, 2021.

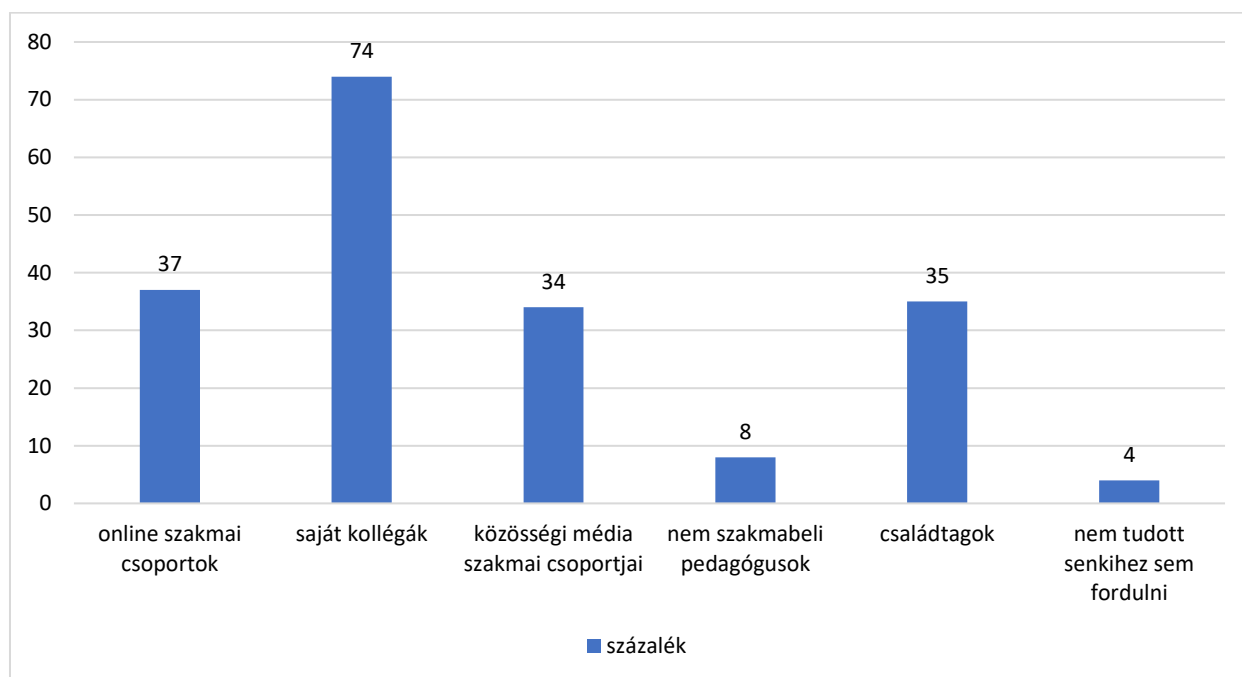

5. ábra: Az online oktatás során használt platformok
 Forrás: OME adatbázis

A digitális tér kiválasztása után annak önálló használata, a tanítási-tanulási folyamatok megszervezése óráról órára újabb kérdéseket vetett fel. Az egyes intézményeken belül valószínűleg mindenhol volt olyan kolléga, akihez bátran lehetett fordulni segítségért technikai problémák esetén. Azonban a zenei órákon felhasználható oktatási tartalmak elkészítése speciális módszertani segítségnyújtást igényelt, amelyet ideális esetben az azonos vagy hasonló tanszakon tanító zenetanárok egymást támogatva valósítottak meg.

Megkérdeztük kérdőívünkben, hogy a válaszadók az online oktatásban honnan, kitől tudtak segítséget kérni. Több válasz is megjelölhető volt, a következő, 6. ábra adatai jól szemléltetik, hogy milyen kiemelkedő volt az intézményen belüli tudásmegosztás, legtöbben a saját kollégáiktól kaptak támogatást (74%, 260 fő). Közel azonos arányban vették igénybe az online szakmai csoportoknak (37%, 130 fő), a közösségi média szakmai csoportjainak (34%, 119 fő) és családtagjaik (35%, 123 fő) közös tudását. Néhányan más szakterületen dolgozó pedagógusok ismereteivel gazdagították tudásukat. Kevesen, mindössze 13 zenetanár kolléga írta, hogy senkitől sem tudott segítséget kérni. Ez a szám, bár nem tűnik soknak, mégis elgondolkodtató, hogy az életkorukat tekintve (21-55 év közöttiek) leginkább aktív korban lévő válaszadóknak nem volt senki az ismeretségi, baráti, kollegiális körükben, akiktől problémáik

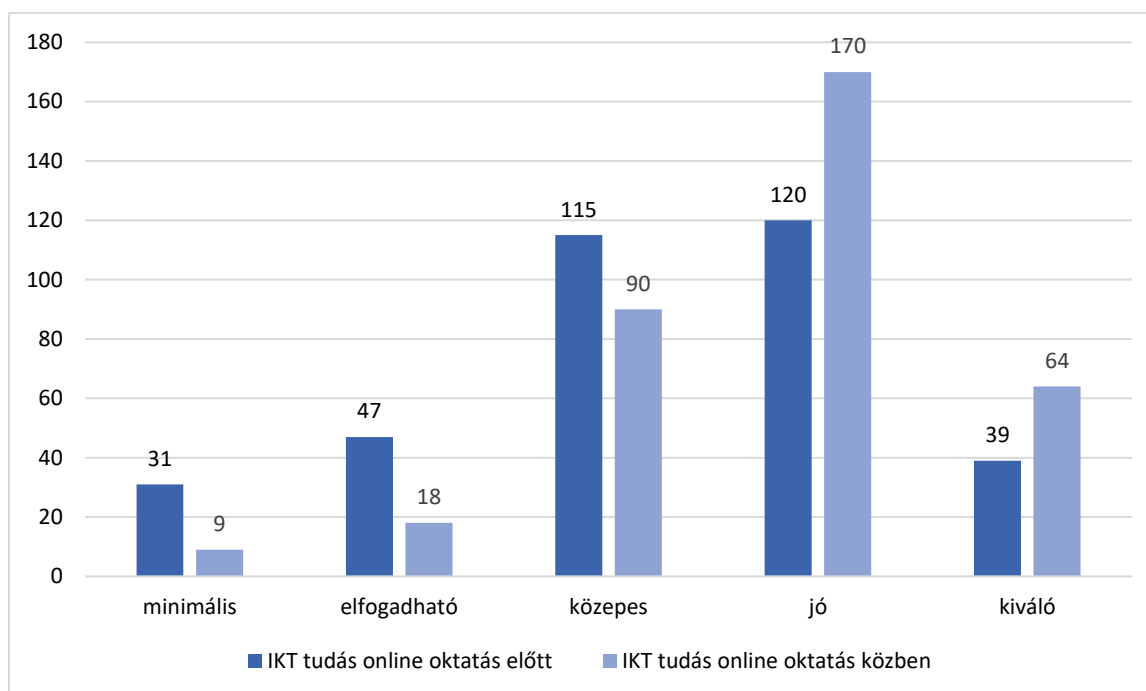
megoldására ötleteket, segítséget kaphattak volna. Az „egyéb” lehetőséget 16-an választották, az azonban nem derült ki, hogy máshoz fordultak, vagy olyan digitális kompetenciákkal rendelkeztek, hogy nem volt szükségük segítségre.

6. ábra: Támogató kollégák, közösségek az online oktatás során
 Forrás: OME adatbázis

Kutatásunk utolsó pontjaként a zenetanárok digitális technológiai tudását tükröző kérdésekre kapott válaszokat mutatjuk be. A 2020 márciusában bevezetett digitális munkarendet megelőző időszakra gondolva¹⁵ sokan ítélték digitális technológiai tudásukat közepes szintűnek (33%) vagy annál gyengébbnek (22%). A kérdőív kitöltésének idején kilenc fő továbbra is minimális digitális technológiai tudásról számolt be, azonban 39 főről 64 főre emelkedett azok száma, akik kiválónak ítélték meg saját tudásukat. (7. ábra) A legjelentősebb minőségi változásokat a közepes és a jó értékelési szinteken találtuk. A számokat figyelve azt látjuk, hogy a szakmai igényesség, a tanórák digitális környezetben is magas színvonalon való megtartása önképzéssel, a digitális tudást erősen fejlesztve valósult meg a kollégák jelentős részénél.

¹⁵ 2020 márciusára vonatkoztatva 352 fő, 2020 őszére 351 fő adott értékelést.

7. ábra: Zenetanárok technológiai tudásszintje
 Forrás: OME adatbázis

Érdekes eredményt kapunk, ha korosztályos megoszlásban vizsgáljuk ugyanezeket az értékeket. (28 válaszadó nem jelölte meg az életkorát, így az összehasonlításkor az ő válaszaikat nem tudtuk figyelembe venni.) A kérdőív ötfokozatú skálájának elemei megfelelnek az iskolai osztályzatoknak, így jól láthatók az egyes korosztályok átlagai. Az online oktatás előtti időszakra vonatkozó tudásszint behatárolása során azt tapasztaltuk, hogy a leggyengébb értékelést (átlag 2,9) a legidősebb korosztály adta saját digitális kompetenciaszintjének értékeléseként. Ugyanakkor náluk tapasztaltuk a legnagyobb változást is, hiszen a kérdőív kitöltésének idején ez az értékelés már 3,6 volt, 0,7-tel magasabb, mint az előző, ami közel azonos a 21-30 év közöttiek online oktatást megelőző időszakának tudásszintjével.

A legfiatalabbaktól indulva a kor előrehaladtával folyamatos csökkenés látható mind a két értékelésnél, azonban az is megfigyelhető, hogy az egyre idősebb korosztálynál egyre nagyobb értékelési különbségek olvashatók. Mindez magyarázható a minimális digitális tudás rendszeres alkalmazása következtében bekövetkezett gyakorlottabb felhasználói szintű tudás megszerzésével, a korosztályi érdeklődéssel, kíváncsisággal. Ugyanakkor elgondolkodtató az a tény, hogy a kezdő, illetve néhány éve tanító zenetanárok miért értékelték ennyire alacsonyra a saját IKT tudásukat. Szükséges lehet a tanárképző intézményeknek átgondolniuk azt, hogy a hallgatókat milyen módszertani tananyaggal tudják segíteni, hogy a képzés végére felkészültebbek lehessenek ezen a ma már elengedhetetlenül fontos területen is.

Korosztály (év)	IKT tudás online oktatás előtt	IKT tudás online oktatás közben	Különbség
21 – 30	3,7	3,9	0,2
31 – 40	3,4	3,8	0,4
41 – 50	3,2	3,7	0,5
51 – 60	3,0	3,6	0,6
61 – 70	2,9	3,6	0,7

2. táblázat IKT tudás korosztályos megoszlásban
Forrás: OME adatbázis

A jelenléti oktatás keretében a digitális eszközök és zenei anyagok többnyire a hagyományos oktatás kiegészítéseként jelennek meg. A digitális oktatás során az online térben a szokásos tananyagok mellett azonban szükséges volt új, digitális tartalmak készítése is. Jó, ha van olyan tananyag, amelyhez bátran ragaszkodhatunk, de a pandémia időszaka rávilágított arra is, hogy a helyzettől és a pedagógus kreativitásától, technikai tudásától és lehetőségeitől függően szükséges a módszertani megújulás részeként új tartalmakat is készíteni.

Az általunk korábban felsorolt online platformokon¹⁶ kívül számos egyedi alkalmazás is felkerült a palettára, ahol digitális anyagokat készítettek a pedagógusok, például Musicators, Prezi, MOOC, MuseScore, Padlet, Survio, Blank Quiz, ClassCraft, Canva.

143 lelkes zenepedagógus (válaszadóink 40%-a) készített új digitális tartalmat tanítványai számára. Ezekből válogattunk néhányat, hátha az olvasó is ötletet merít belőlük: zeneművek elsajátításához videók, zenetörténeti összefoglalók, magyarázó- és oktatóvideók Youtube-on (pl. összhangzattan tanuláshoz, nádfaragáshoz), fúvósoknak zongorakíséret, dallamíráshoz feladatok, hallásgyakorlatok, tesztek, feladatlapok, filmek, népzenei előadások, többszólamú zeneművek szólamainak felvételei, vizsga videókból koncertfilm.

Összegzés

A művészetpedagógia fontos célkitűzése a művészeti nevelés megújítása a közoktatásban, a zeneoktatásban. Kutatásunk rámutatott arra, hogy ennek egyik lehetséges iránya, az online tér gazdagabb kihasználása 2020 tavaszán nem lassú folyamat eredményeként, hanem gyors, kényszerű váltás miatt valósult meg. Eredményeink azt mutatják, hogy a tanárok nyitottsága, kreativitása, problémaérzékenysége példaértékű volt. A határtalan lehetőségek ellenére olykor

¹⁶ lásd 5. ábra

keretek közé zárt megoldásokkal találkoztunk, hiszen a digitális tudás különbözőségei miatt a zenetanárok más és más kiegészítő tananyagokkal, online alkalmazásokkal tudták színesíteni, gazdagítani az óráikat. Az online tér folyamatos használata fejlesztette a digitális kompetenciájukat, sokszor új oktatási tartalmak készítésével is próbáltak alkalmazkodni a megváltozott körülményekhez, melyek később, az iskolai jelenléttel történő tanítás során is felhasználhatóak. Azonban az is kiderült a kutatók számára, hogy a zenei élmény átadása, az egyéni hangszerstanulás és a csoportos zenei órák továbbra is a tantermi keretek között tudnak hatékonyan megvalósulni.

Irodalomjegyzék

- CALDERÓN-GARRIDO, Diego - GUSTEMS-CARNICER, Josep: *Adaptations of music education in primary and secondary school due to COVID-19: the experience in Spain*, 2021. DOI: 10.1080/14613808.2021.1902488
<https://doi.org/10.1080/14613808.2021.1902488> (utolsó letöltés: 2021. 05. 20.)
- CAMLIN, David A. - LISBOA, Tanis: *The digital 'turn' in music education*, 2021. DOI: 10.1080/14613808.2021.1908792
<https://doi.org/10.1080/14613808.2021.1908792> (utolsó letöltés: 2021. 05. 20.)
- CSAPÓ Benő: *Ahol eleve hatékonyabb az iskola, ott jobban működik a távoktatás is* (interjú). *hvg.hu*, 2020. június 16.
https://hvg.hu/elet/20200616_CsapoBeno_interju (utolsó letöltés: 2021. 05. 21.)
- DAUBNEY, Alison – FAUTLEY, Martin: *Editorial Article – Music education in a time of pandemic = British Journal of Music Education*, 37(2), 107-114. DOI:10.1017/S0265051720000133 (utolsó letöltés: 2021. 05. 20.)
- DEÁKY Péter: *Kreativitás a zenei nevelésben és lehetőségei az általános iskolában. é. n.*
http://www.ve-ga.hu/files/irasaink/Deaky_Peter_Kreativitas.pdf
(utolsó letöltés: 2021. 05. 27.)
- FARKAS Andrea és szerzőtársai: *Digitális pedagógiai módszertani ajánlások gyűjteménye. Oktatási Hivatal, 2021.*
https://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/kozoktatas/tavoktatas/Modszertani_gyujtemeny_01_08_compressed.pdf (utolsó letöltés: 2021. 05. 20.)

- IHÁSZ Nóra: *Zenetanulás online - Segítenek, de a tanárt nem helyettesíthetik az alkalmazások.* 2019.
<https://www.kisalfold.hu/gyor-es-kornyeke/zenetanulas-online-segitenek-de-a-tanart-nem-helyettesithetik-az-alkalmazasok-gyori-zeneszt-kerdeztunk-6182922/>
(utolsó letöltés: 2021. 05. 21.)
- JAKOBICZ Dorottya – WAMZER Gabriella – JÓZSA Krisztián: *Motiválás az énekzene órákon = Gyermeknevelés – online tudományos folyóirat. Zenei nevelés gyermekkorban,* 2018, 6. évf., 2. sz., 18-31.
http://epa.oszk.hu/02400/02411/00014/pdf/EPA02411_gyermekneveles_2018_02_018-031.pdf (utolsó letöltés: 2021. 05. 21.)
- KODÁLY Zoltán: *Visszatekintés I. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok.* (Sajtó alá rendezte és bibliográfiai jegyzetekkel ellátta Bónis Ferenc). Bp., Zeneműkiadó Vállalat, 1982.
- *Magyar Közlöny,* 2020. március 14., 42. szám, 1388.
<https://magyarkozlony.hu/dokumentumok/9421b74af54379d07ba8934a5fe3180c7f62d0be/megtekintes> (utolsó letöltés: 2020. március 14.)
- OECD TALIS Country Note – Result from TALIS 2018
https://www.oecd.org/education/talis/TALIS2018_CN_HUN.pdf (utolsó letöltés: 2021. 05. 20.)
- PARKITA, Ewa: *Digital tools of music education. Central European Journal of Educational Research,* 2021, 3(1), 60–66.
<https://doi.org/10.37441/CEJER/2021/3/1/9352> (utolsó letöltés: 2021. 05. 21.)
- PROHÁCZIK Ágnes: *A tantermi és az on-line oktatás (tanítás és tanulás) összehasonlító elemzése.* 2020.
<http://opuseteducatio.hu/index.php/opusHU/article/view/390/672>
(utolsó letöltés: 2021. 05. 20.)
- SCHIAVIO, Andrea - BIASUTTI, Michele - ANTONINI PHILIPPE, Roberta: *Creative pedagogies in the time of pandemic: a case study with conservatory students.* 2021.
DOI: 10.1080/14613808.2021.1881054
<https://doi.org/10.1080/14613808.2021.1881054> (utolsó letöltés: 2021. 05. 20.)
- SZABÓ Norbert (2018): *A cél szentesíti az (IKT-)eszközt a zeneoktatásban? = Gyermeknevelés – online tudományos folyóirat. Zenei nevelés gyermekkorban,* 2018, 6. évf., 2. sz. 132-138.

https://epa.oszk.hu/02400/02411/00014/pdf/EPA02411_gyermekneveles_2018_02_13_2-138.pdf (utolsó letöltés: 2021. 05. 20.)

- SZ. FODOR Adrienne - KERÉKES Rita: *Művészeti tevékenység és önképzés – A művészetközvetítő pedagógus szakmai megújulásának lehetőségei* = Szerk. VÁRADI Judit: *Művészeti körkép. Kutatás a művészeti nevelés helyzetéről és lehetőségeiről, a tanórai és tanórán kívüli művészeti tevékenységről és rendezvényekről*. Bp., MMA-MMKI, 2020. 37-54.
- SZŰCS Timea: *A tanári pálya komplex kérdései a zenetanítás tükrében*. 2019.
<https://music.unideb.hu/hu/tanari-palya-komplex-kerdesei-zenetanitas-tukreben>
(utolsó letöltés: 2021. 05. 20.)
- THORGERSEN, Ketil A. - MARS, Anette: *A pandemic as the mother of invention? Collegial online collaboration to cope with the COVID-19 pandemic*. 2021.
DOI:10.1080/14613808.2021.1906216
<https://doi.org/10.1080/14613808.2021.1906216> (utolsó letöltés: 2021. 05. 20.)
- VÁRADI Judit: *Közönségnevelés, élmény-koncert-élmény beépítése a köznevelésbe = Parlando*, 2016, 58. évf. 4. sz. o. n.
<http://www.parlando.hu/NEWPROBE/PARLANDO2016.html#2016-4>
(utolsó letöltés: 2021. 05. 21.)
- VÁRADI Judit: *New Possibilities in Cultural Consumption. The Effect of the Global Pandemic on Listening to Music. Central European Journal of Educational Research*, 2021a, 3(1), 1–15.
<https://doi.org/10.37441/CEJER/2021/3/1/9345> (utolsó letöltés: 2021. 05. 20.)
- VÁRADI Judit: *Zeneoktatás távhangolásban = Most mi lesz? Művészetelméleti pillanatfelvételek 2020 végén*. Bp., Magyar Művészeti Akadémia Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézet, 2021b.
- VARRÓ Margit: *Zongoratanítás és zenei nevelés*. Bp., Editio Musica, 1989. 12.o. A német nyelvű kiadás előszava – idézi: Körmeny Zsolt: *Koncertpedagógia és közoktatás. Neveléstudomány*, 2013, 1. évf., 4. sz., 84-94.
http://nevelestudomany.elte.hu/downloads/2013/nevelestudomany_2013_4_84-94.pdf
(utolsó letöltés: 2021. 05. 20.)
- VERVERIS, Antonis - APOSTOLIS, Aristeidis: *Online Music Education in the Era of COVID-19: Teaching Instruments in Public Music Secondary Schools of Greece During the 2020 Lockdown*, 2021.

<https://www.researchgate.net/publication/349105299> (utolsó letöltés: 2021. 05. 20.)

- sz. n. *Módszertani ajánlás az oktatás megszervezésére a koronavírus-járványban bevezetett, tantermen kívüli, digitális munkarendre az alapfokú művészeti iskolákban.* 2020.

https://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/kozoktatas/tavoktatas/SNI/ALAPFOKU_MUV_ESZETOKTATAS_MODSZERTANI_AJANLAS.pdf (utolsó letöltés: 2021. 05. 20.)

- *Zenepedagógia tankönyv.* Szerk. VAS Bence, Pécs, Pécsi Tudományegyetem Művészeti Kar, 2015.